

4/43/09

8.5.2009

Sosiaali- ja terveysministeriö
Kansainvälisten asioiden yksikkö

Lausuntopyyntö STM/524/09

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä lausuntopyynnöstä ja kiinnittää lausunnossaan huomiota seuraaviin CEDAW-seurantareportin kohtiin.

1. Sukupuolten tasa-arvoa koskevan lainsäädännön uudistaminen

Tasa-arvolaki on ollut voimassa vuodesta 1987, ja sitä on uudistettu kaksi kertaa 1990-luvulla ja kerran 2000-luvulla. Tasa-arvolaista on ajan myötä pystytty kehittämään jo tosiasiallisesti melko hyvin toimiva kokonaisuus, joskin lainvalvontaan tasa-arvovaltuutetulle osoitetut resurssit ovat riittämättömät. Lisäksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa tasa-arvovaltuutetun itsenäisen, ministeriön ohjauksesta vapaan roolin kehittämistä.

Tasa-arvovaltuutetulle tulisi antaa tasa-arvolakiin kirjattu mahdollisuus syrjintätapausten sovitteluun ja korjaavien toimenpiteiden käyttöön. Tällöin syrjintää kokenut henkilö voisi saada sovittelussa rahamääräisen korvauksen hyvityksenä syrjinnästä. Lisäksi tasa-arvolain työhönottosyrjinnän kieltoa tulisi kehittää sellaiseksi, ettei työhönottopäätöstä enää edellytettäisi.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että samapalkkaisuuden tosiasiallinen edistäminen edellyttää samanarvoisten töiden vertailua yli työehtosopimusrajojen. Palkkatietojen saantia tulee myös helpottaa syrjintää epäiltäessä. Siksi *tasa-arvolain palkkakartoituksia koskevia kirjauksia tulee tarkentaa ja selkiyttää niin, että samanarvoisten töiden vertailu yli työehtosopimusrajojen toteutuu käytännössä. Luottamusmiesten oikeutta saada palkkatietoja työpaikkatasolla tulee helpottaa.*

Kielletyt vastatoimet

Sukupuoleen perustuva syrjintä on edelleen ongelma suomalaisilla työpaikoilla. Tasa-arvo-valtuutetun mukaan esimerkiksi moni raskauden perusteella irtisanottu nainen ei uskalla vedota tasa-arvolaisissa taattuihin oikeuksiin, sillä he toivovat pääsevänsä raskauden ja lastenhoidon jälkeen takaisin entiseen työpaikkaansa. Työnantajan vastatoimet ovat tasa-arvolain mukaan kiellettyjä, mutta käytännössä työntekijät saattavat varoa reagoimasta työnantajan syrjiviin toimiin. Tilannetta voitaisiin kohentaa

vahvistamalla tasa-arvolain vastatoimien kieltoa sekä osoittamalla tasa-arvovaltuutetulle lisää resursseja neuvontaan ja tiedottamiseen.

Perusopetus jätetty syrjintä oppilaitoksissa -pykälän ulkopuolelle

Tasa-arvolain uudistuksessa vuonna 2005 perusopetusta ei sisällytetty oppilaitoksissa tapahtuvaa syrjintää koskevaan pykälään. Lakiesityksen perusteluissa viitataan siihen, että perusopetusta koskeva lainsäädäntö tarjoaisi jo nykyisellään mahdollisuudet puuttua sukupuolen perusteella tapahtuvaan syrjintään peruskouluissa. Tämän lisäksi perusteluissa mainitaan tuomioistuimessa ajettavan tasa-arvolainmukaisen hyvityskanteen soveltuvan huonosti perusopetuslain soveltamisalalla oppilaitosten antamaan opetukseen sekä muuhun oppilaitoksen toimintaan, jossa oppilaat suurimmalta osin ovat alaikäisiä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan julkaiseman tutkimuksen mukaan peruskouluissa tapahtuva häirintä on joissain tapauksissa alkanut jo ala-asteen kolmannella luokalla. Sitä minkä tytöt kokevat häirintänä, pidetään usein koulussa poikien normaalina käyttäytymisenä. Koulun sukupuolista häirintää vähättelevän ilmapiirin takia tytön mahdollisuudet vaikuttaa asiaan ovat olleet vähäiset.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa lasten ja nuorten tarvitsevan erityistä suojelua epätasa-arvoistavilta tavoilta, asenteilta ja käytännöiltä. Tasa-arvoisen ajattelun ja toiminnan pohja luodaan jo lapsuudessa, ja siksi on ensiarvoisen tärkeää, että sukupuoleen perustuvaan syrjintään puututtaisiin myös peruskoulussa ja ongelmista puhuttaisiin niiden oikeilla nimillä. Perusopetuslaki ei anna tarpeeksi keinoja koulussa tapahtuvaan sukupuoliseen syrjintään puuttumiseen, sukupuoleen perustuvan syrjinnän tiedostamiseen ja näkyväksi tekemiseen.

2. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Tehokas sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen edellyttää nykyistä laaja-alaisempaa koordinoitua ministeriöiden välillä sekä suurempaa resursointia valtionhallinnossa. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen edellyttää myös ajantasaista tilasto- ja tutkimustietoa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että kuluvalle hallituskaudella Tampereelle yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston yhteyteen perustetun tasa-arvon tietopalvelun toiminnan jatkuvuus ja riittävät resurssit turvataan myös jatkossa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että yliopistouudistuksen yhteydessä naistutkimuksen asema on turvattava. Sukupuolentutkimuksen tuottama tieto on edellytys menestyksellisen tasa-arvopolitiikan toteuttamiselle. Naistutkimus on monitieteinen oppiaine, ja sitä opiskellaan paljolti eri tieteenalojen sivuaineena. Tämä tuottaa työelämän eri sektoreille naistutkimuksen asiantuntijoita. Tasa-arvon edistäminen edellyttää kykyä varsin erilaisten päätösten sukupuolivaikutusten arviointiin ja siihen tarvitaan sekä naistutkimuksen tuottamaa tutkimustietoa että naistutkimuksellista koulutusta.

3. Naisiin kohdistuva väkivalta

Väkivallan ehkäisytyön on pohjaututtava ihmisoikeus- ja tasa-arvoajattelulle. Valtion tulee toimia aktiivisesti väkivallan vähentämiseksi. Naisiin kohdistuvan väkivallan lainsäädäntöä tulee kehittää.

Naiseen kohdistuvan väkivallan tekijä on yleensä hänen puolisonsa tai ex-puolisonsa. Käytännössä puolisoon kohdistuneista pahoinpitelyistä on tekijä päässyt lievemmillä sanktioilla kuin ventovieraaseen kohdistuneesta teosta. Lisäksi parisuhteessa tapahtunutta väkivaltaa on soviteltu, mikä on omiaan heikentämään uhrin asemaa. Sovittelu saattaa myös lisätä naisen riskiä joutua uudelleen puolisonsa väkivallan uhriksi.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että lähisuhteissa tapahtuneiden väkivallantekojen luonne tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon rikoslainsäädännössä ja sen soveltamisessa. Jotta lähisuhteissa tapahtuville väkivallanteoille tyypillinen toistuvuus, vallan väärinkäyttö ja kontrollointi voitaisiin ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa paremmin huomioon, tulee neuvottelukunnan mukaan säätää lähisuhdevainoamista koskeva säännös. Tässä yhteydessä tulee ottaa huomioon väkivallan toistuvuus ja moninaiset muodot, sillä pitkään jatkuneessa lähisuhdeväkivallassa teot saattavat olla hyvinkin erilaisia. Yksittäiset teot eivät ehkä ole törkeitä, siksi termi ”kokonaisuutena alistava” olisi otettava huomioon rikosnimikkeissä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa tuomareille ja syyttäjille annettavan koulutuksen tärkeyttä lähisuhteissa tapahtuneen sukupuolittuneen väkivallan erityispiirteiden tunnistamiseksi ja siihen liittyvän tekijän uhriinsa kohdistaman vallankäytön havaitsemiseksi. Myös muiden ammattikuntien kuten lääkärien ja terveydenhoitohenkilökunnan valmiuksia väkivallan puheeksi ottamiseksi potilaan kanssa on järjestelmällisesti lisättävä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että Suomen selkeästi alimitoitettu turvakotiverkosto laajennetaan vastaamaan Euroopan unionin suosituksia. Myös maksuton ympärivuorokautinen puhelinpäivystys on toteutettava pikimmiten.

Naisiin kohdistuvasta väkivallasta puhutaan yleensä vain miehen ja naisen välisenä. Naisen, joka on tullut pahoinpidellyksi samaa sukupuolta olevan puolisonsa toimesta, saattaa olla erityisen vaikeaa löytää tukea. Lisäksi homo- ja transfobisia rikoksia ei dokumentoida erikseen eikä niihin puuttumiseksi ole viranomaisten erityisosaamista. Tämä heikentää seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten rohkeutta tuoda kokemansa väkivalta viranomaisten tietoon, koska viranomaisten ei uskota ottavan sitä vakavasti.

Väkivallan ehkäisytyön tulisi alkaa jo varhaiskasvatuksesta. Opettajien koulutukseen tulee lisätä koulutuskokonaisuus väkivallasta, jotta opettajat pystyvät kohtaamaan uhreja ja tekijöitä sekä ymmärtävät väkivallan dynamiikan ja väkivallan eri muotojen toisiinsa kietoutumisen. Koulukiusaaminen voi olla yhteydessä kotona tapahtuvaan väkivaltaan.

Uskonto ja naisiin kohdistuva väkivalta

Uskonnonvapaus voi sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta olla monessa suhteessa haasteellinen ihmisoikeus. Esimerkiksi viime aikoina keskustelua herättänyt lestadiolaisten ehkäisykielto voi asettaa lestadiolaisen yhteisön naiset tilanteeseen, jossa johtajien auktoriteetti ja yhteisön paine eivät jätä naiselle tosiasiallista mahdollisuutta päättää omasta kehostaan ja seksuaalisesta itsemääräämisoikeudestaan. Koska ihmisoikeuksia voi olla vain yksilöillä, eikä uskonnoilla tai aatesuuntauksilla, ei uskonnollisen yhteisön tulisi uskonnonvapauden nimissä voida tosiasiallisesti rajoittaa jäsentensä ihmisoikeuksia.

Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta

Maahanmuuttajanaisten kohtaamasta väkivallasta ei ole kattavaa tutkimustietoa. Poliisitilastojen mukaan maahanmuuttajanaiset raportoivat väkivallasta kaksi kertaa valtaväestön naisia useammin. Turvakoteihin maahanmuuttajanaiset hakeutuvat yhdeksän kertaa useammin kuin valtaväestöön kuuluvat naiset. Maahanmuuttajanaiset saattavat tarvita myös erityispalveluita saadakseen apua väkivallan uhrina. Esteinä avun saamiselle saattaa olla esimerkiksi maahanmuuttajanaisten kielitaidottomuus. Puutteelliset tiedot saatavilla olevasta palvelujärjestelmästä sekä Suomen lainsäädännön takaamista oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista, ovat yleisiä esteitä avun saannille. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteiden tunnistamista ja uhrien auttamista tulee kehittää systemaattisesti. Viranomaisten tulee osata aktiivisesti tunnistaa esimerkiksi kunniaväkivalta ja tyttöjen sukuelinten silpominen naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi.

Tyttöjen ympärileikkaukset

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että tyttöjen ympärileikkaukset ovat kaikissa muodoissaan tuomittavia. Tyttöjen ympärileikkauksen keskeisenä pyrkimyksenä on naisten seksuaalisuuden kontrollointi ja tukahduttaminen. Teoriassa tyttöjen ympärileikkauksia on Suomessa tarkasteltu rikoslain pahoinpitelytunnusmerkistön täyttävinä tekoina. Käytännössä pahoinpitelysyytteitä tyttöjen ympärileikkauksista ei kuitenkaan ole nostettu. *Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että tyttöjen ympärileikkauksien ennaltaehkäisemiseksi ja jo ympärileikattujen tyttöjen ja naisten tukemiseksi tulee laatia kansallinen toimintasuunnitelma.*

Naisvankien asema

Suomalaisessa rikosseuraamusjärjestelmässä vankeusrangaistus on ankarin keino puuttua kansalaisen asemaan. Vankeinhoito on kuitenkin perinteisesti järjestetty miesvankeja ajatellen (naisvankien osuus kaikista vangeista 7 % vuonna 2008). Esimerkiksi Ihmisoikeuspoliittisen selonteon luonnoksessa (2009) sukupuoli on tältä osin myös häivytetty täysin. Vuonna 2007 voimaan tulleen uuden vankeuslain mukaan avovankiloiden vangit oli tarkoitus sijoittaa alueellisesti. Tällöin sekä mies- että naisvangit olisi sijoitettu samoihin miesvaltaisiin avovankiloihin. Naisvankien näkökulmasta tämä olisi tarkoittanut seksuaalisen häirinnän ja väkivallan uhan huomattavaa kasvua. Avovankiloiden alueellistamisen täytäntöönpano kuitenkin keskeytettiin ja naisvankien asemaa pohtimaan asetettiin työryhmä.

Työryhmän mietinnön mukaan naisvankiryhmän erityiset, miesvangeista poikkeavat kuntoutustarpeet sekä muutosmotivaation tukemisen tarve puoltavat naisvankien joidenkin toimintojen keskittämistä valtakunnallisesti. Keskittämisellä taattaisiin kuntoutuksen vaikuttavuuden kannalta riittävät ryhmäkoot sekä estettäisiin naisvankien sosiaalinen eriytyminen. Keskitetyt naisvangeille suunnatut osastot ja kuntoutustoiminta parantaisivat myös naisvankien kanssa työskentelevien mahdollisuuksia vahvistaa ja kehittää osaamistaan. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että naisvankityöryhmän mietinnön myötä myös naisvankien näkökulmat ja ihmisoikeudet tulevat vankeinhoidossa näkyväksi ja niiden huomioonottamisesta tulee keskeinen käytäntö jatkoa varten.

4. Prostituutio

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että osittainen seksin oston kriminalisointi on tahallisuusvaatimuksineen vaikeasti valvottava. Osittaisella seksin oston kriminalisoinnilla ei myöskään ilmeisesti pystytä riittävän tehokkaasti puuttumaan prostituutiota ja ihmiskauppaa ylläpitävän kysynnän vähenemiseen. Neuvottelukunnan mukaan seksin oston täyskriminalisointia tulisikin vakavasti harkita lain soveltamiskäytännöstä eduskunnalle annettavan selvityksen yhteydessä loppuvuodesta 2009.

Lisäksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että Suomesta puuttuu prostituutiosta irtautumista tukevaa työtä. Tällainen exit prostituutio -työ voisi pitää sisällään sekä etsivää työtä että prostituutioon päätymistä ennaltaehkäisevää työtä. Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota haavoittuvimmassa asemassa olevien, kuten tyttöjen ja nuorten naisten sekä maahanmuuttajanaisten tavoittamiseen. Exit prostituutio -työtä on monissa muissa Euroopan maissa kehitetty järjestelmällisesti ja pitkäjänteisesti. Exit prostituutio -työllä voidaan tarjota tukea, vaihtoehtoja ja voimaannuttamista prostituutiosta pois haluaville naisille ja miehille.

5. Yhdenvertainen osallistuminen poliittiseen ja julkiseen päätöksentekoon

Vuonna 2008 valtakunnallisesti ja alueellisesti merkittävien sanomalehtien (33 kpl) vastaavista päätoimittajista 97 % oli miehiä ja vastaavasti vain 3 % naisia.

Suomessa toimittajakunnan sukupuolijakauma on tasainen, mutta naisten osuus uutisten haastateltavista ja muista toimijoista oli vuoden 2005 Global media monitoring – Who makes the news -tutkimuksen mukaan vain 28 %. Tutkimuksen tulos naisten osuudesta uutisten toimijoina on samansuuntainen kuin Suomessa aiemmin toteutetuissa tutkimuksissa vuosilta 2002, 1995 ja 1989. Esimerkiksi politiikkaan liittyvien uutisaiheiden päähenkilöistä 15% oli naisia ja 85% miehiä. Uutisten asiantuntijoista 23% oli naisia, 77% miehiä. Tietyn organisaation tai muun tahon edustajista naisia oli 27%, miehiä 73%.

Tutkimuksen globaalissa vertailussa oli nähtävissä sama ristiriita kuin Suomen toimittajien ja toimijoiden sukupuolijakaumissa: toimittajina on yhtä lailla miehiä ja naisia, mutta miesten näkyvyys toimijoina oli selvästi suurempaa. Toimittajan sukupuoli ei näyttänyt vaikuttavan jutun aiheeseen, eikä myöskään siihen, onko jutussa naistoimijoita. *Tutkimuksessa nähtiinkin naisten hiljainen näkymättömyys uutisten toimijoina suurimmaksi yksittäiseksi tasa-arvoa haastavaksi tekijäksi.*

Sukupuolentutkimus sekä queertutkimus ovat viime vuosina tuottaneet runsaasti tutkimustietoa myös vähemmistöihin lukeutuvien naisten asemasta ja tilanteesta Suomessa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää erittäin tärkeänä sukupuolitietoisen tutkimus- ja tilastotiedon tuottamista myös vähemmistöryhmien osalta. Vähemmistöryhmiin kuuluvien henkilöiden ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta on olennaista, että myös lainsäädäntötyössä ja poliittisessa päätöksenteossa aidosti hyödynnetään myös vähemmistöryhmiä koskevia sukupuolitalastoja ja tutkimuksia. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että vähemmistöryhmän pienuus ja siitä mahdollisesti johtuva tilastotiedon keruun vaikeus eivät ole päteviä syitä jättää toteuttamatta tiedonkeruu.

6. Työllisyys

Perusteettomat määräaikaiset työsuhteet

Määräaikaiset työsuhteet ovat Suomessa yleisiä. Euroopan maista ainoastaan Espanjassa naiset työskentelevät määräaikaisissa työsuhteissa selvästi useammin kuin Suomessa. Määräaikaiset työsuhteet kohdistuvat erityisesti synnytyksikäisiin ja koulutettuihin 25 – 45-vuotiaisiin naisiin. Määräaikaiset työsuhteet ovat tyypillisimpiä sosiaali-, terveys- ja opetusalailla. Valtaosa määräaikaisista on määräaikaisessa työsuhteessa koska ei ole löytänyt vakinaista työtä.

YK:n TSS-sopimusta valvova komitea on todennut, että määräaikaisten työ sopimusten laajamittainen käyttö voi tosiasiallisesti rajoittaa työhön liittyviä yksilön oikeuksia. Määräaikaiset työsuhteet kohdistuvat erityisesti nuoriin naisiin. Hoivavastuun sukupuolittuneen jakautumisen vuoksi nuoret naistyöntekijät saattavat näyttäytyä työnantajalle potentiaalisina monivuotiselle hoitovapaalle jäävinä työntekijöinä, eikä heidän työsuhdettaan uskalleta tästä syystä vakinaistaa. Tutkimuksissa epätasaisella vanhempain- ja hoitovapaiden jakautumisella naisten ja miesten välillä on havaittu olevan negatiivinen vaikutus myös naisten palkka- ja urakehitykseen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että valtion ja kuntien tulee toimia suunnannäyttäjänä perusteettomien määräaikaisten työsuhteiden vähentämiseksi. Perusteettomat määräaikaiset työsuhteet tulee poistaa.

Perhevapaiden kustannukset

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että muodollisesti samojen oikeuksien toteutuminen työmarkkinoilla ei riitä. On tavoiteltava tosiasiallisen tasa-arvon saavuttamista työmarkkinoilla. Naiset pitävät edelleen valtaosan perhevapaista, joten vapaiden kustannukset kasaantuvat naisten työnantajille. Perhevapaista aiheutuvat kustannukset tulisi jakaa oikeudenmukaisesti. Tällöin työnantajille vanhemmuudesta aiheutuvat kustannukset jaettaisiin tasan naisten ja miesten työnantajien kesken.

Työelämän segregatio

Suomen työmarkkinat ovat poikkeuksellisen voimakkaasti jakautuneet sukupuolen perusteella. Opinto-ohjauksella tulee lisätä sekä poikien että tyttöjen tietoisuutta ei-tyypillisille aloille sijoittumisen mahdollisuuksista sekä tehdä näkyväksi siihen liittyviä esteitä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää maahanmuuttajatyttöjen opinto- ja ammatinvalinnanohjaukseen. Sukupuoli-tietoisella opinto-ohjauksella voidaan tietoisesti vaikuttaa siihen, että työmarkkinoiden jyrkkä sukupuolenmukainen jakautuminen ammatteihin vähenisi. Segregaation purussa tulisi ottaa entistä vahvemmin huomioon myös poikien ja miesten sijoittuminen naisvaltaisille aloille.

Sukupuolittain epätasainen vanhempainvapaiden käyttö ja hoivavastuun jakautuminen on yksi keskeinen syy naisten miehiä huonompaan palkka- ja urakehitykseen. Vanhempainvapaiden sukupuolittuneella käytöllä on vaikutuksia myös lapsiperheen myöhempään hoivavastuun jakautumiseen.

Vanhempainvapaajärjestelmän kokonaisuudistus

Nykyinen vanhempainvapaajärjestelmä on vaikeasti hahmotettava järjestelmä.

Vanhempainvapaajärjestelmän kokonaisuudistus tulee toteuttaa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta onkin ehdottanut, että *Äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaajärjestelmä tulee uudistaa uudeksi vanhempainvapaaksi, jonka kesto pidennetään 18 kuukauteen. Vapaa koostuisi kolmesta 6 kuukauden jaksosta, joista yksi on äidille, yksi isälle ja yksi jaettavissa vanhempien sopimalla tavalla. Vapaata voidaan pitää vähintään 2 kk pituisina kausina siihen asti, kun lapsi täyttää kolme vuotta. Isyysvapaata voidaan lisäksi pitää 6-18 päivää lapsen syntymän yhteydessä. Vanhempain- ja isyysvapaan ajalta maksetaan vanhempainrahaa, joka on 80 % aiemmista ansiotuloista.*

Nykyisin vanhemmat (yleensä äidit) hoitavat lasta kotona keskimäärin siihen asti, kun lapsi on 1,5-vuotias. Vanhempainvapaakauden pidentäminen on pienten lasten vanhempien eniten kannattama perhevapaiden uudistus, eikä vapaata ole pidennetty 20 vuoteen.

Uudistus takaisi äideille vähintään nykyisin voimassa olevan äitiys- ja vanhempainvapaan pituisen vapaajakson (6+3=9 kk), jos vanhemmat päättävät puolittaa jaettavissa olevan vapaakauden. Vanhempien niin halutessa äidin vapaa voi olla myös selvästi nykyistä pidempi (6+6=12 kk), jos äiti käyttää jaettavissa olevan kauden kokonaan.

Isälle puolestaan tulisi mahdollisuus pitää nykyistä pidempi vapaa. Hän voi kuitenkin valita myös vain lyhyemmän vanhempainvapaakauden, kuten nykyisinkin, tai vain isyysvapaan pitämisen. Lapselle uudistus puolestaan takaa kotihoidon vähintään vuoden ikäiseksi.

Mahdollisuus jaksottaa vanhempainvapaan pitämistä vähintään 2 kuukauden kausiin lapsen kolmivuotispäivään asti takaa sen, että äiti voi halutessaan jäädä hoitovapaalle omien vanhempainvapaajaksojensa jälkeen ja isä voi käyttää oman vanhempainvapaajaksonsa äidin palattua töihin. Näin lapsen kotihoitoa voidaan joustavasti jatkaa 1,5-vuotispäivän jälkeenkin.

Kokemus isien vapaiden pidosta Suomessa ja muissa Pohjoismaissa viittaa siihen, että isät käyttävät yleisimmin niitä vapaita, jotka on nimenomaan nimetty isille. Lisäksi isät käyttävät vapaita silloin, jos perhe (lapsi) ne muuten menettäisi. Uudistus siis kannustaa isiä käyttämään nykytilannetta selvästi pidempää 6 kuukauden vapaajaksoa. Isän puolen vuoden itsenäinen hoitajakso toimii vankkana perustana isän ja lapsen suhteen rakentumiselle.

Perhevapaajärjestelmää tulee yksinkertaistaa. Nykyisellään moni mies kokee sen niin monimutkaiseksi, että jättää perehtymättä oikeuksiinsa. Uudistuksen myötä naisten ja miesten asema vanhempina työmarkkinoilla tasoittuu. Lapsiperheiden taloudellinen tilanne kohenee, kun vanhemmat voivat hoitaa lasta ansiosidonnaisen vanhempainrahan turvin kotihoidon tuen sijaan. Hoitovapaan ja kotihoidon tuen käyttö todennäköisesti vähenee, kun lapsi voidaan hoitaa kotona 1,5-vuotiaaksi jo vanhempainvapaalla.

Vanhempainvapaauudistus on toteutettava siten, että yksinhuoltajaisien ja -äitien perheissä on vastaava oikeus, vaikka toista vanhempaa ei ole jakamassa vanhempainvapaata. Lisäksi vanhempainvapaan kokonaisuudistuksessa tulee ottaa huomioon opiskelusta ja yrittäjyydestä johtuvat erityistarpeet.

Suomalainen perhepolitiikka rakentuu oletukselle vanhempien heteroseksuaalisuudesta.

Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten tasavertaiset oikeudet perhepalveluihin eivät edelleenkään toteudu täysimääräisesti. Kahden äidin perheessä esimerkiksi isyysvapaata vastaavaa vapaata ei voida myöntää äidille, joka ei ole synnyttänyt. Tällaisissa tapauksissa lainsäädännössä asetetaan perheet eri asemaan seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että *vanhemmuuteen liitettävät oikeudet ja etuudet tulee ulottaa yhdenvertaisesti koskemaan myös samaa sukupuolta olevien pariskuntien perheitä.*

Yksinhuoltajaäitien köyhyys

Köyhyyden naisistuminen ei ole vain kansainvälinen ilmiö. Suomessa yksinhuoltajien, jotka pääsääntöisesti ovat naisia, toimeentulotukiköyhyys on moninkertainen kahden elättäjän perheeseen verrattuna. Vielä 1990-luvun puolivälissä yksinhuoltajaperheissä asuvista oli pienituloisia vajaa 10 prosenttia, kun vuonna 2006 neljäsosa yksinhuoltajista oli pienituloisia. Yksinhuoltajien taloudellista tilannetta usein vaikeuttaa korostunut työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen vaikeus.

7. Tyttöjen terveys

Sananvapaus ja julkisen tilan pornografisoituminen

Lapsilla on oikeus tulla suojelluksi ärsykkeiltä, jotka eivät kuulu heidän ikäänsä tai kehitystasoonsa.

Myös aikuisilla tulisi olla oikeus olla kohtaamatta julkisessa tilassa pornografisoitunutta materiaalia. Mainonnalla luodaan mielikuvia onnesta sekä tavoiteltavasta naisen ja miehen roolista. Erityisesti mainosten naiskuvaukset ovat usein yksipuolisia toistaen stereotyyppistä laihooden, nuoruuden ja ideaalin kauneuden yhtälöä. Julkisen tilan pornografisoitumisen myötä mainonta on saanut yhä räikeämpiä sukupuolten tasa-arvon vastaisia piirteitä. Yleinen asenneilmapiiri on myös muuttunut kaupalliselle seksille myönteisemmäksi. Tällaisten mainosten pornoistunut naiskuva on omiaan vahingoittamaan erityisesti tyttöjen ja nuorten naisten itsetuntoa sekä vääristää niin tyttöjen kuin poikienkin käsitystä naisen asemasta ja roolista yhteiskunnassa.

Tytöt väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön kohteena

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan kaudella 2003-2007 toteuttaman Kenen asia? nuoret ja seksuaalinen väkivalta -yhteistyöhankkeen yhteydessä kävi ilmi useita tapauksia, joissa yläkouluikäiset tytöt ja heitä selkeästi vanhemmat (jopa yli 30-vuotiaat) miehet olivat rikoslain vastaisessa ”seurustelusuhhteessa”. Tällaista lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi todennäköisesti luokiteltavaa suhdetta ei kuitenkaan läheskään aina pidetty tytön vanhempien tai opettajien mielestä lasta vahingoittavana. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaakin, että myös jo lähellä rikoslain suojaikärajaa olevat lapset tarvitsevat suojelua aikuisten heihin kohdistamilta seksuaalisilta teoilta. Tällaiset tapaukset tulee myös ottaa huomioon lastensuojelulaissa edellytetyssä kuntien velvollisuudessa järjestää kiireellisesti lasten tarvitsemat seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvät palvelut.

Sukupuoli ja harrastustoiminta

On tärkeää, että jokaiselle peruskouluikäiselle olisi tarjolla innostava ja kehittävä harrastus. Sukupuolten tasa-arvo ei kuitenkaan toteudu esimerkiksi kuntien tukemissa liikuntapalveluissa. Naisten ja tyttöjen liikuntaan käytetään Suomessa selvästi vähemmän rahaa kuin miesten ja poikien liikuntaan. Poikien suosituimmista liikuntaharrastusmuodoista esimerkiksi jääkiekkoa tuetaan taloudellisesti rakentamalla kunnallisia jäähalleja. Tutkimusten mukaan naiset kuitenkin harrastavat liikuntaa miehiä enemmän. Kunnat käyttävät liikuntaan varatuista rahoista naisliikuntaan vain 40 prosenttia. Koska kysymys on palveluiden jakamisesta kansalaisille tai kuntalaisille, olisi kilpailu- ja pelitoiminnan lisäksi myös harrastustoimintaa ja liikuntakasvatustyötä arvostettava jakoperusteena.

Tyttöjen ja poikien tasa-arvotietoisuus

Lasten ja nuorten tasa-arvotietoisuutta on vahvistettava. Se voidaan toteuttaa koulutuksen kautta, jolloin opettajien koulutus ja opetussuunnitelmat ovat ratkaisevassa asemassa. Tasa-arvon on oltava osa opettajien ja opinnonohjaajien ammatillista osaamista kaikilla koulutusasteilla.

Perusopetuksessa tulee omaksua sukupuolisensitiivinen opetusmetodi. Toisaalta tarvitaan lisää keskustelua sukupuolten tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Toisaalta sukupuoliroolien ja stereotyyppien kyseenalaistamista tulee painottaa ja pyrkiä laajentamaan opetuksen rakentumista myös muulle kuin perinteiselle heteroperhekuvauxelle sekä nais-miesjaolle.

Vuoden 2009 ihmisoikeuspoliittisen selonteon luonnoksessa todetaan, että kansalaisjärjestöillä on korostunut rooli koulujen perus- ja ihmisoikeuskasvatuksessa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että valtion on otettava nykyistä suurempi vastuu sukupuolisensitiivisen ja ihmisoikeuksia korostavan kasvatuksen järjestämisestä ja koordinoinnista. Tehokas tasa-arvo- ja ihmisoikeustyö vaatii pitkäjänteistä sitoutumista, johdonmukaisuutta ja kaukokatseisuutta. Vanhasen II hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa on kirjaus, ”*Tasa-arvotietoisuutta lisätään peruskouluissa ja opettajankoulutukseen ja lastentarhanopettajien koulutukseen sisällytetään sukupuolitietoista opetusta*”. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää kirjausta erittäin tärkeänä, mutta toteaa samalla, että sukupuolisensitiivisen kasvatuksen edistämiseen tulee sitoutua pitkällä aikavälillä, ja siten turvata työn jatkuminen myös nykyisen hallituskauden jälkeen. Sukupuolikysymysten ja sensitiivisyysopetus tuleekin sisällyttää erottamattomaksi ja olennaiseksi osaksi kaikkeen opettajankoulutukseen. Lisäksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tärkeyttä jo varhaiskasvatuksessa

8. Maahanmuuttajanaiset

Maahanmuuttajanaiset ovat maahanmuuttajamiehiä useammin syrjäytyneitä. Yleisesti maahanmuuttajien tulot ovat kaksi kolmasosaa pienemmät valtaväestöön verrattuna, mutta maahanmuuttajanaisten euron on arvioitu olevan vain 15-20 senttiä. Maahanmuuttajanaisten ansaintamahdollisuudet ovat usein rajalliset. Esimerkiksi thain naisten päätyminen prostituutioon voi johtua myös kotouttamisen epäonnistumisesta ja todellisten ansaintavaihtoehtojen puuttumisesta.

Suuri osa naisten maahanmuutosta tapahtuu suomalaisen miehen kanssa solmitun avioliiton kautta. Tällöin nainen jää mahdollisesti kotouttamisen ulkopuolelle. Maahanmuuttajanaisten tosiasialliset mahdollisuudet

oppia suomen kieltä, kouluttautua ja työskennellä saattavat siten olla erittäin huonot. Kotouttamisen epäonnistuminen lisää myös naisen riippuvuutta puoliosastaan ja tekee naisen asemasta entistä haavoittuvamman.

9. Romaninaiset

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että laadittavan romanipoliittisen ohjelman sukupuolivaikutukset tulee arvioida ja arviointi on aiheellista toteuttaa samanaikaisesti valmistelun yhteydessä.

10. Vammaiset naiset

Yleinen käsitys vammaisista ihmisistä on edelleen stereotyyppinen ja homogeeninen. Heidät nähdään samanlaisina ilman yksilöiden tai esimerkiksi sukupuolten välisiä eroja. Vammaisen nainen mielletään yleisesti ensisijaisesti vammaiseksi, ja sitten vasta naiseksi. Tutkimusten mukaan ihmiset määrittelevät liikuntavammaisten elämää kyvyttömyyden kautta, eivätkä he osaa kuvitella liikuntavammaista ihmistä osaksi omaa lähipiiriä.

Vammaisten naisten asemasta ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa on hyvin vähän tietoa. Tieto koostuu yksittäisistä suppeahkoista tutkimuksista. Vammaisten naisten elinolojen parantaminen ja syrjinnänvastainen työ kuitenkin edellyttävät faktatietoa heidän nykyisestä tilanteestaan. Tällä hetkellä ei ole saatavissa edes perustilastoja vammaisten naisten elinolosuhteista, kuten kouluttautumisesta tai työllistymisestä. Myös päättävien tahojen tulee olla tietoisia vammaisten naisten elinoloista ja mahdollisuudesta elää tavanomaista elämää. Vammaiset naiset ovat oman elämänsä asiantuntijoita, joten heitä on kuultava heitä koskevassa päätöksenteossa.

Vammaiset naiset joutuvat usein moniperusteisen syrjinnän kohteeksi. Syrjintä ilmenee esimerkiksi vammaisten naisten asemassa työmarkkinoilla sekä asenteissa vammaisten naisten äitiyttä kohtaan. Vammaisen nainen ohitetaan itsenäisenä, aktiivisena toimijana, jolloin hän ei pysty toteuttamaan itseään täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä. Myös henkinen, fyysinen, seksuaalinen ja taloudellinen hyväksikäyttö ovat vammaisten naisten todellisia arjen ongelmia. Lisäksi monet vammaiset naiset joutuvat asemaan, jossa he jäävät pysyvästi köyhyysrajan alapuolelle.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että nyt laadittavan vammaispoliittisen ohjelman sukupuolivaikutukset tulee arvioida ja arviointi on aiheellista toteuttaa samanaikaisesti valmistelun yhteydessä.

11. Sopimusten ratifiointi

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että Suomen ihmisoikeuspolitiikkaa kehitetään entistä tehokkaammin Suomea sitovien ihmisoikeussopimuksia ja -velvoitteita toteuttavaksi. Myös kansalaisten tietoisuutta Suomea sitovista ihmisoikeussopimuksista, kuten esimerkiksi YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevasta yleissopimuksesta, ja sen Suomea koskevasta seurannasta on syytä lisätä. Kansallinen toiminta luo pohjan Suomen kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan uskottavuudelle.

Heidi Hauta

puheenjohtaja

Hannele Varsa

pääsihteeri